

PRÀCTICA 1. ELS PERÍODES DEL CREIXEMENT ECONÒMIC ESPANYOL

L'objectiu d'aquesta pràctica és descriure i analitzar les tendències de l'economia espanyola durant l'últim segle i mig sobre la base de les sèries de producte interior brut i de producte interior brut *per capita*. Quan parlem de *periodització*, ens referim a la divisió en períodes d'una sèrie temporal a fi d'intentar descobrir les tendències diferents que s'hi observen. El que intentem és trobar les parts de la sèrie que comparteixen un comportament comú o els moments en els quals s'observa un canvi en el comportament de la sèrie, és a dir, canvis en la taxa de creixement. *Perioditzar* significa, per tant, dividir una sèrie en períodes amb taxes de creixement similars.

Com calculem els períodes? El principal procediment és observar el comportament de la mateixa sèrie. Un instrument útil és representar gràficament la sèrie que volem analitzar. La representació gràfica permet observar els canvis en la sèrie i establir els períodes quan hi ha un augment més ràpid o un descens més acusat. La representació de valors absoluts és una primera opció, però sol ser més recomanable la representació de la sèrie en logaritmes. Els logaritmes presenten una propietat en particular: representen canvis proporcionals en lloc de canvis absoluts. Quin avantatge presenta aquesta representació? Si representem els valors absoluts, la distància en l'eix vertical entre 100 i 200 unitats és exactament la mateixa que la distància entre 800 i 900. Però això pot fer una impressió equivocada. El canvi de 100 a 200 representa la duplicació de la variable, mentre que el canvi de 800 a 900 és un increment de tan sols el 12,5 per cent.

No obstant això, si representem els logaritmes de la sèrie original en una escala logarítmica, cada increment proporcional serà el mateix. Així la distància entre 100 i 200 unitats serà la mateixa que entre 800 i 1.600. Una representació logarítmica ofereix una representació més precisa del creixement de les sèries. Cal prestar molta atenció a les magnituds en les quals es presenten les sèries. En la majoria de les sèries que cobreixen un període perllongat de temps, el que interessa són les variacions reals, és a dir, excloent-hi les variacions en els preus. Si observem magnituds monetàries, això és, expressades en magnituds corrents, com pessetes corrents o dòlars corrents, les variacions anuals poden estar causades per dos factors: canvis en el volum (de la producció, el consum, la demanda, etc.) i canvis en els preus (és a dir, en el que valen

els productes). Per això és necessari comptar amb sèries expressades en magnituds constants.

Aquesta forma de dividir una sèrie en períodes només té en compte la informació que ens proporciona la mateixa sèrie. Qualsevol coneixement aliè a la sèrie és descartat i únicament ens interessa l'evolució de la mateixa sèrie. No obstant això, en ocasions podem fer ús d'informacions prèvies. Per exemple, canvis importants de política econòmica, canvis en el règim polític, catàstrofes naturals o guerres. Aquest era el cas quan parlàvem del període d'entreguerres, que està marcat per la Primera i la Segona Guerra Mundial, o del franquisme, que arreplega el període de dictadura del general Franco.

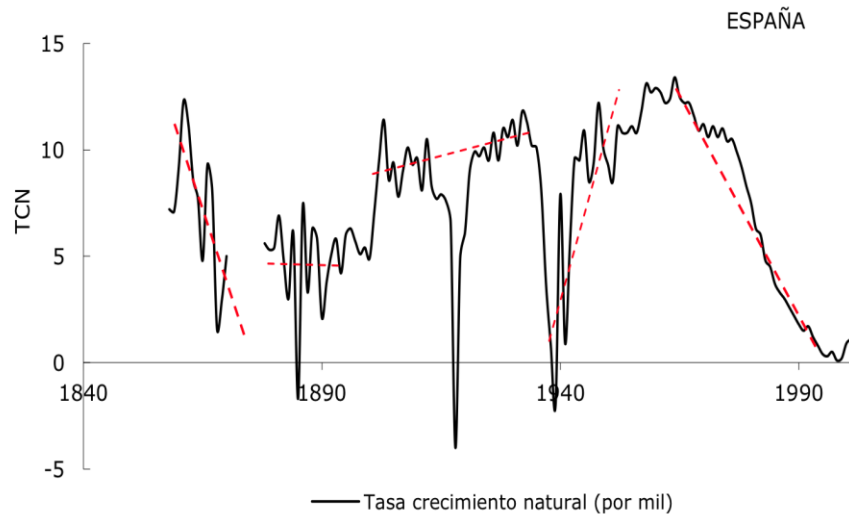
Si dividim la sèrie en períodes, el que fem realment és trobar tendències diferents en una sèrie de llarg termini. La tendència representa el patró de moviment d'una sèrie que és sostingut en la mateixa direcció durant llargs períodes de temps. Pot interpretar-se com la direcció del moviment ignorant les variacions que es produeixen en el curt termini. La tendència pot ser ascendent, descendent o estable. La tendència no és l'única variació que s'observa en les sèries econòmiques.

A més de les fluctuacions de llarg termini, hi ha diversos tipus de fluctuacions de més curta durada. En les sèries amb dades per a períodes inferiors a l'any, aquestes fluctuacions reflecteixen habitualment comportaments estacionals, com a conseqüència del clima, l'evolució de les collites o comportaments socials. En sèries anuals també es presenten fluctuacions regulars, com les provocades pels cicles econòmics, encara que hi poden aparèixer també fluctuacions irregulars causades per guerres, sequeres, inundacions, invencions, etc.

El gràfic 1 representa la taxa de creixement natural de la població espanyola i permet observar perfectament la diferència entre cicles i tendència. La tendència està representada com a línia discontinua i s'observa que és distinta en cada període. Per exemple, en el primer és clarament decreixent. Les fluctuacions s'observen com els moviments anuals de la sèrie per damunt i sota la tendència.

El paper del canvi estructural en el creixement ha estat un tema de gran importància en els estudis de creixement. S'ha assenyalat el canvi en l'ocupació des dels sectors de baixa productivitat cap als d'elevada productivitat com un dels principals factors de l'augment de la productivitat total dels factors, és a dir, de la part del creixement de la producció que no pot explicar-se només per l'augment en la quantitat utilitzada de factors. L'anàlisi comparativa iniciada per Clark i per Kuznets va permetre constatar una sèrie de fets «estilitzats» subjacents al procés d'industrialització, els més destacats dels quals són l'augment de la importància relativa del sector industrial en la producció i l'ocupació i la reducció del pes del sector agrari. Simultàniament, té lloc un canvi en la composició del sector industrial, amb la pèrdua de pes de les indústries de béns de consum i l'augment de pes de les indústries de béns de capital. Finalment, a mesura que avança el nivell de renda, s'observa una tendència cap a un pes creixent del sector serveis a costa del sector industrial, fenomen també conegut com a *desindustrialització*. Aquest canvi en la composició de l'estructura productiva genera un creixement sostingut de la renda *per capita* per diverses raons. En primer lloc, la productivitat del treball tendeix a ser major en la indústria que en el sector primari, de manera que la transferència de mà d'obra entre aquests dos sectors augmenta la productivitat del conjunt de l'economia. En segon lloc, la introducció de noves tècniques i el desenvolupament de noves qualificacions i habilitats en el sector industrial es difon cap a la resta de sectors a través de la venda de béns de capital i de béns intermedis. Les indústries de béns d'inversió tenen processos de producció amb rendiments creixents i compten amb més possibilitats per a incorporar progrés tècnic, cosa que implica una important capacitat per a reduir costos i les converteix en generadores i transmissores de tecnologia cap a la resta de l'economia. Finalment, l'atracció de mà d'obra per part de la indústria també pot millorar la productivitat del sector de béns primaris en reduir la tradicional subocupació agrària.

Gráfico 1. Evolución de la tasa de crecimiento natural de la población española (1850-2001)

Exercici 1. A partir de les dades de l'arxiu Excel que hi ha a l'Aula Virtual (Practica1 PIB Prados.xlsx) i de les dades proporcionades en els quadres 5.5 i 5.6, representa gràficament les sèries del PIB i del PIB *per capita* reals (milions de pessetes de 1995), tant en valors absoluts como en valors i escala logarítmics. Estableix els períodes que consideres oportuns en les dues sèries.

Exercici 2. En les sèries de PIB i PIB *per capita* anteriors, estableix una divisió per períodes segons els grans canvis polítics. Si ho creus convenient, i com que el període és molt llarg, elabora altres gràfics amb períodes més curts.

CUADRO 5.5: El crecimiento del Producto Interior Bruto, 1850-2000
(tasas medias anuales en porcentaje)

	Tasa de crecimiento	Coefficiente de variación	Tasa de aceleración
<i>Panel A. Tendencias a largo plazo</i>			
1850-2000	2,45	1,92	
1850-1950	1,34	3,71	
1950-1974	6,42	0,53	5,08
1974-2000	3,03	0,45	-3,39
<i>Panel B. Fases</i>			
1850-1883	1,84	2,66	
1883-1920	1,22	2,96	-0,62
1920-1929	3,54	0,85	2,32
1929-1952	0,60	12,16	-2,94
1952-1958	4,35	0,68	1,98
1958-1974	6,92	0,50	3,69
1974-1986	2,50	0,45	-4,42
1986-2000	3,48	0,41	0,98
<i>Panel C. Ciclos</i>			
1855-1866	1,04	2,73	
1866-1873	3,40	2,23	2,37
1873-1883	1,20	4,77	-2,21
1883-1892	0,81	3,94	-0,39
1892-1901	1,25	4,03	0,44
1901-1913	1,34	2,46	0,09
1913-1920	1,49	2,14	0,15
1920-1929	3,54	0,85	2,05
1929-1935	-0,02	-128,66	-3,56
1935-1944	-0,55	-19,40	-0,53
1944-1952	2,37	2,18	2,93
1952-1958	4,35	0,68	1,98
1958-1964	6,88	0,85	2,53
1964-1974	6,94	0,17	0,05
1974-1978	3,71	0,11	-3,23
1978-1986	1,89	0,43	-1,82
1986-1992	4,21	0,34	2,32
1992-2000	2,93	0,43	-1,28

CUADRO 5.6: El crecimiento económico en España, 1850-2000

(tasas medias anuales en porcentaje)

	PIB c.f.	Población	PIB c.f. per cápita	Proporción del crecimiento intensivo (porcentaje)
<i>Panel A. Tendencias a largo plazo</i>				
1850-2000	2,45	0,65	1,80	73
1850-1950	1,34	0,63	0,71	53
1950-1974	6,42	0,98	5,44	85
1974-2000	3,03	0,43	2,60	86
<i>Panel B. Fases</i>				
1850-1883	1,84	0,42	1,41	77
1883-1920	1,22	0,58	0,64	52
1920-1929	3,54	0,99	2,55	72
1929-1952	0,60	0,87	-0,26	
1952-1958	4,35	0,84	3,51	81
1958-1974	6,92	1,06	5,86	85
1974-1986	2,50	0,73	1,76	71
1986-2000	3,48	0,17	3,31	95
<i>Panel C. Ciclos</i>				
1855-1866	1,04	0,39	0,64	62
1866-1873	3,40	0,35	3,05	90
1873-1883	1,20	0,46	0,74	62
1883-1892	0,81	0,49	0,31	39
1892-1901	1,25	0,45	0,79	64
1901-1913	1,34	0,69	0,65	49
1913-1920	1,49	0,67	0,82	55
1920-1929	3,54	0,99	2,55	72
1929-1935	-0,02	0,96	-0,98	
1935-1944	-0,55	0,88	-1,43	
1944-1952	2,37	0,79	1,58	67
1952-1958	4,35	0,84	3,51	81
1958-1964	6,88	1,05	5,83	85
1964-1974	6,94	1,06	5,88	85
1974-1978	3,71	1,17	2,54	69
1978-1986	1,89	0,52	1,38	73
1986-1992	4,21	0,20	4,01	95
1992-2000	2,93	0,15	2,79	95

Nota: c.f.: a coste de factores.

PRÀCTICA 2

CRISIS ECONÒMIQUES I CRISIS FINANCERES: Espanya, 1850-2000

Crisis econòmiques

El sistema econòmic no es desenvolupa linealment i de forma contínua, sinó que l'activitat econòmica passa per fases d'expansió i també es produeixen contraccions. Aquestes fluctuacions econòmiques, és a dir, l'alternança de fases d'expansió i contracció, es denominen **cicle econòmic**.

El cicle econòmic ha estat sempre un tema controvertit. Les dècades dels vuitanta i els noranta del segle XX (1980-1990) es van caracteritzar per una escassa volatilitat de les principals variables macroeconòmiques (PIB, inflació, ocupació, etc.), i això va reduir sens dubte el nivell de risc i incertesa i va afavorir la inversió. Els EUA, per exemple, durant aquestes dècades van experimentar un ràpid creixement, amb escassos brots de deflació o d'inflació i, per aquest motiu, acadèmics i polítics van denominar aquest període com *la Gran Moderació*. La menor volatilitat ha fet que en diferents moments, en els últims cent anys, coincidint amb èpoques d'expansió i prosperitat, especialment als països industrialitzats, es va arribar a parlar de l'extinció del cicle econòmic. Així va ocórrer en la dècada de 1920, en la de 1960 i, com hem vist, en els noranta. No obstant això, de la mateixa manera que va succeir en 1929 o en 1973, els anys de creixement estable van deixar pas l'any 2007 a una crisi mundial per a retornar-nos la consciència que a les fases bones segueixen fases negatives.

Per a analitzar el cicle econòmic és necessari observar les variacions en el ritme de creixement del PIB. Cada ona es denomina *cicle econòmic*. La **tendència** és l'evolució que presenta l'economia en el llarg termini. No s'han de confondre, no obstant això, les variacions estacionals, que són moviments recurrents que es produeixen en cada exercici econòmic, amb les fases del cicle.

Ja des del segle XIX, alguns economistes han tractat de predir la periodicitat dels cicles econòmics i les seues característiques. No obstant això, no hi ha dos cicles iguals. Els cicles difereixen en amplitud i intensitat. Alguns són curts, i altres vegades són més llargs. A més, no hi ha dos períodes de crisi exactament iguals i en alguns casos les diferències entre algunes crisis són més notables que les seues similituds. De vegades, les crisis es manifesten en contraccions lleugeres de l'activitat econòmica; altres vegades, la depressió és breu i intensa, i en altres ocasions és perllongada i severa. A més, els cicles expansius i recessius no apareixen de forma periòdica, cosa que explica la dificultat per a predir les crisis econòmiques.

Allò que caracteritza la fase de **depressió** (punt inferior del cicle) és la baixa producció i el fort atur. Després de la depressió s'inicia la fase de **recuperació**, en la qual creix la producció i l'ocupació fins a arribar a l'instant d'auge, és a dir, a l'instant de màxim creixement del cicle econòmic. Després de la fase d'**auge** es pot iniciar de nou una recessió, en la qual es redueix l'activitat econòmica i empitjoren els beneficis econòmics i el comportament d'altres variables macroeconòmiques.

Crisis financeres

Una crisi financera és una crisi econòmica que té l'origen en el sistema financer. Segons Torrero (2008), una crisi financera és un desordre agut que altera el funcionament normal dels mercats, afecta de manera violenta les valoracions dels actius i pot amenaçar la mateixa existència de les institucions financeres i posar en perill el conjunt del sistema econòmic. Les crisis, en aquest sentit, són el resultat d'una acumulació de riscos i vulnerabilitats macroeconòmiques, financeres i polítiques. Per aquest motiu, les crisis financeres solen anar acompanyades de diversos fenòmens, entre els quals destacarem les bombolles d'actius, una excessiva assumptió de riscos, una forta expansió del crèdit, un procés de relaxació monetària, absència de control o fins i tot una dolenta actuació per part de les autoritats econòmiques, una regulació inadequada i actuacions perilloses i guiades per la cobdícia per part dels bancs i altres institucions financeres (Brodo 1987, Roubini 2010). Encara que sol utilitzar-se de forma general l'expressió *crisi financera*, les formes amb què es pot manifestar una crisi financera són diverses depenent del seu origen. Les crisis són un desequilibri i, en funció de quin és l'origen d'aquest desequilibri, es defineixen diferents **tipus de crisis**. Les més importants són les crisis canviàries, les crisis bancàries, les crisis borsàries i les crisis de deute, que en alguns casos es denominen també *crisis fiscals*.

Les **crisis canviàries** tenen lloc quan es produeix un atac especulatiu contra una moneda que fa que es deprecie de forma abrupta, i que pot comportar una devaluació o bé la necessitat que les autoritats intervinguen en defensa de la moneda gastant una gran quantitat de reserves o manipulant el tipus d'interès. Una crisi canviària suposa una

forta alteració del tipus de canvi. El tipus de canvi és el nombre d'unitats de moneda nacional que serveixen per a comprar una unitat de moneda estrangera. La determinació del tipus de canvi dependrà del sistema monetari en què ens trobem. En un sistema de tipus de canvi fixos, les autoritats monetàries fixen la paritat o canvi d'una moneda enfront de la resta. No obstant això, en un sistema de tipus de canvi flotants, aquest està determinat per l'oferta i la demanda de la moneda en qüestió.

Les **crisis bancàries** sorgeixen quan els bancs tenen problemes de falta de liquiditat o insolvència. En molts casos s'identifica el terme *crisis financeres* amb les crisis bancàries, i és cert que al llarg de la història els sistemes bancaris han estat una de les principals fonts d'inestabilitat del sistema financer. Els factors que originen una crisi bancària poden ser molt variats. Un banc pot tenir problemes per haver portat a terme una inadequada avaluació dels riscos, per conductes fraudulentas, perquè es genere una situació de pànic que faça que els dipositants intenten protegir els seus fons i posen en perill l'entitat, etc. Un dels elements que afavoreix les crisis bancàries és l'efecte contagi, que sovint es considera major en el sector bancari que en altres sectors. Una característica dels bancs és l'existència d'informació asimètrica entre l'entitat i els seus clients, és a dir, els dipositants no coneixen exactament la qualitat dels actius que li ofereix el banc i, per tant, la seua solvència. Però tampoc el banc té informació completa sobre els seus clients i no sap amb exactitud si aquests li retornaran els crèdits. Aquesta falta d'informació és la que fa que les possibilitats de contagi s'amplien. Quan una entitat financera té problemes, en mercats amb informació imperfecta, els agents econòmics intentaran cobrir-se davant de qualsevol eventualitat perquè no són capaços de diferenciar els «bons bancs» dels «bancs roïns». Però aquest intent d'evitar ser afectat per una crisi pot provocar una situació de pànic que a l'últim arrossegué fins i tot entitats que en principi no tenen greus problemes. L'existència de contagis ha fet que una de les preocupacions de les autoritats econòmiques haja estat tractar d'evitar els pànics bancaris, especialment perquè al llarg de la història alguns d'aquests pànics han tingut conseqüències desastroses sobre el conjunt de l'activitat econòmica. L'exemple més clar és la crisi de 1929 o, de forma més recent, la crisi financera de 1997 o la iniciada en 2007. Encara que les crisis bancàries es generen en el sector privat de l'economia, atesa la importància del sector i les seues greus conseqüències, quan un banc té problemes les autoritats econòmiques solen intervenir per a evitar que les dificultats d'una entitat afecten la resta de l'economia.

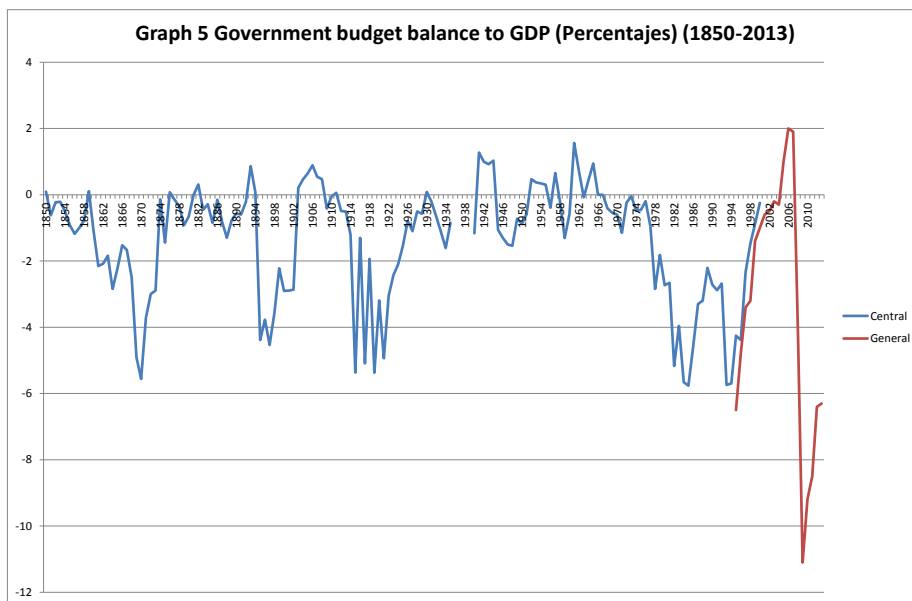
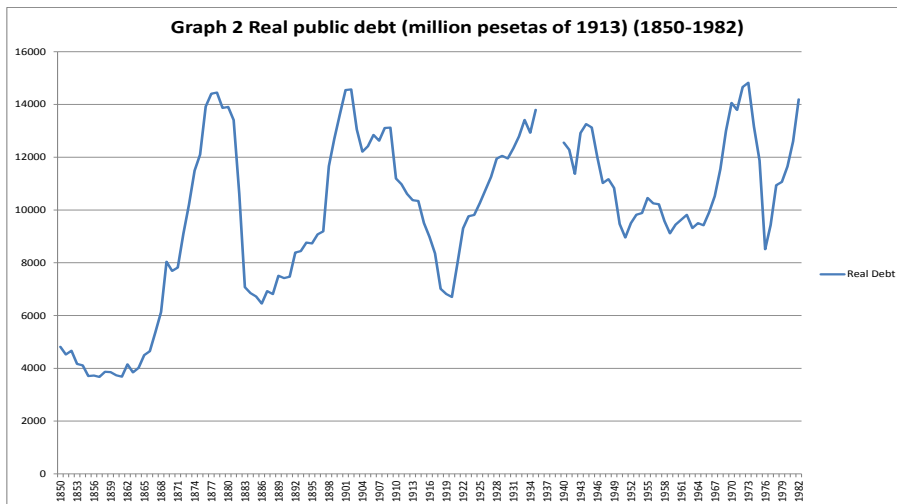
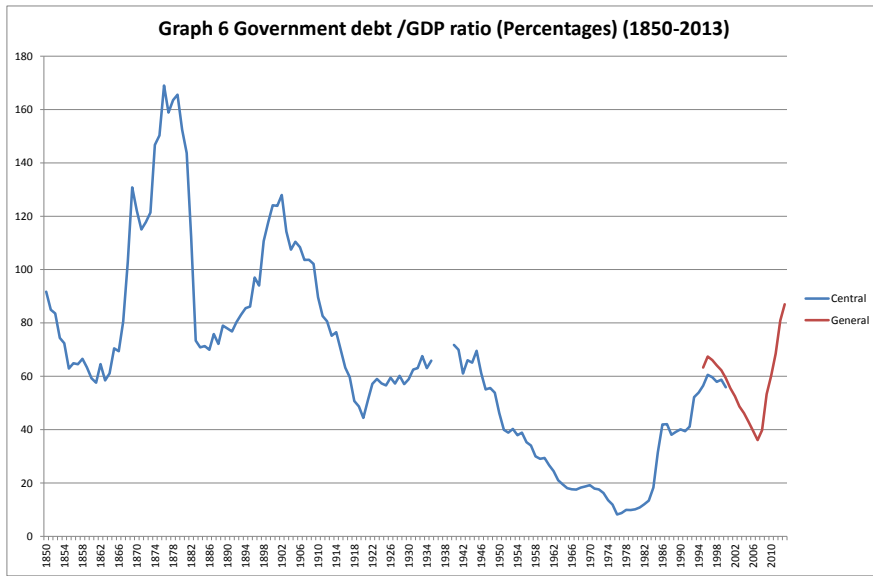
Una **crisi borsària** és un descens durant un període de temps en l'índex de cotització dels valors borsaris. Un crac borsari és una caiguda brusca en la majoria dels valors d'una borsa. Sovint s'utilitzen els dos termes de forma indistinta, sobretot perquè les crisis borsàries solen iniciar-se amb un crac borsari. Els cracs borsaris solen produir-se després d'un període d'alça en els valors borsaris que, en molts casos, acaba configurant una bombolla especulativa. El terme *bombolla especulativa* requereix una mínima explicació. Parlem de *bombolla* perquè ens referim a una situació que tard o d'hora esclatarà, i és *especulativa* perquè la intenció per la qual els agents econòmics

intervenen en els mercats adquirint aquest tipus de valors és merament especulativa, és a dir, compren per a tornar a vendre a molt curt termini a fi d'obtenir una elevada rendibilitat. En aquesta fase es crea una situació d'eufòria que fa que augmenten de forma inusitada les compres de valors i, com a conseqüència d'això, aquests adquireixen un preu que difícilment té una justificació econòmica real. Els índexs de cotitzacions s'elevan injustificadament i qualsevol factor pot provocar que de colp i volta es desplomen. La caiguda brusca en les cotitzacions és el crac borsari, el moment en què la bombolla esclata. Els motius pels quals es produeix aquest crac poden ser molt diversos: des d'un canvi en la conjuntura econòmica fins a un esdeveniment econòmic, polític o fins i tot de qualsevol altre tipus que canvie les perspectives que s'havien generat en els mercats.

Les **crisis de deute o fiscals** es produeixen quan el Govern perd la seua capacitat de plantar cara als seus deutes (deute intern o extern) i, per tant, la crisi de confiança dificulta la possibilitat d'obtenir nous préstecs a l'exterior. El deute pot ser deute de l'estat o deute públic o bé deute privat. Per a analitzar la posició del país és important considerar el deute total.

Molt sovint, aquestes crisis no apareixen de forma aïllada, sinó que solen coincidir en el temps. D'aquesta manera, és habitual que es produïsquen simultàniament crisis canviàries i bancàries (denominades per la literatura especialitzada *twin crises*), o crisis borsàries i crisis bancàries, o fins i tot crisis triples (quan coincideixen tres tipus de crisis: canviària, bancària i de deute). En el cas d'Espanya, al llarg de l'últim segle i mig els cicles econòmics domèstics han tendit a compassar-se amb l'evolució general del conjunt d'economies occidentals. L'economia espanyola no ha estat exempta de crisis financeres, tant internes com rèpliques de la conjuntura exterior. Si bé és cert que alguns factors històrics han pogut «protegir» o «aïllar» parcialment de l'impacte de crisis exteriors (no-pertinença al patró or, la particular política comercial i monetària, etc., principalment fins a la dècada de 1960), poden identificar-se cicles recessius clars, coincidents o no amb els exteriors i, freqüentment, amb incidència en el sector financer. L'objectiu d'aquesta pràctica és detectar aquests cicles, la seua anàlisi, la seua comprensió.

ESPAÑA:

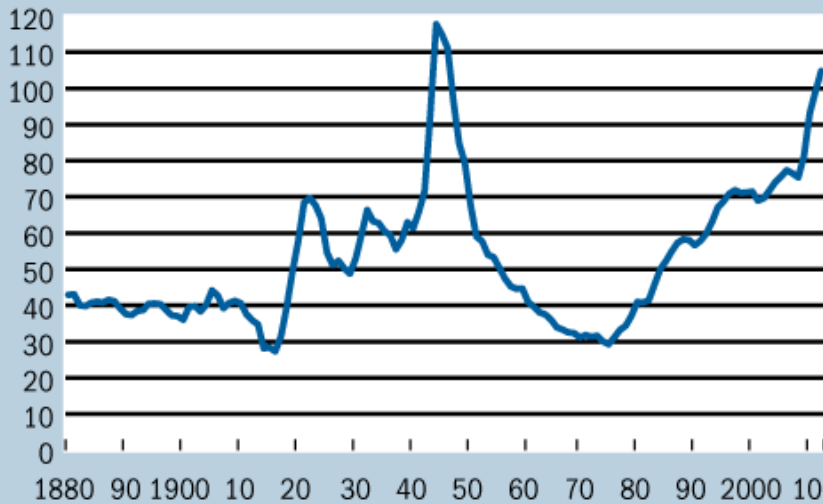

ÀMBIT INTERNACIONAL I HISTÒRIC:

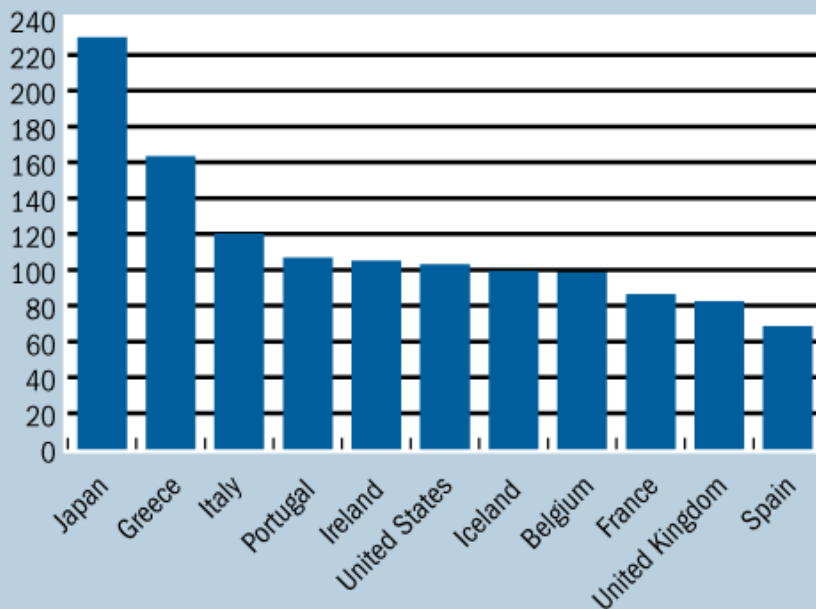
Higher and higher

Gross public debt as a percentage of GDP among advanced economies is close to historical highs, with many countries' ratios around 100 percent or more.

(historical debt levels, 2011 U.S. dollar GDP-weighted average, percent)

(debt-to-GDP ratios for selected economies in 2011, percent of GDP)

Sources: Abbas and others, 2010, "Strategies for Fiscal Consolidation in the Post-Crisis World," IMF Fiscal Affairs Department Paper 10/04; and IMF staff calculations.

Amb els materials facilitats, tracta de resoldre les qüestions següents:

- 1) Identifica les principals crisis entre 1850 i 2000 i relaciona-les amb els cicles de l'economia espanyola durant aquest segle i mig. Calcula les taxes de creixement del PIB real *per capita* a partir de les dades que s'oferixen en la pàgina Excel.
- 2) A partir de la informació que apareix en el text, intenta classificar les crisis (o algunes de les crisis) en funció de la seua naturalesa. Realitza una breu consideració sobre les principals causes, efectes i mecanismes.
- 3) Utilitzant les sèries de borsa, intenta identificar les principals crisis borsàries i compara aquesta evolució amb la de les crisis econòmiques generals: es pot afirmar que les crisis borsàries a Espanya han tingut un impacte intens sobre el conjunt de l'economia?
- 4) Amb les dades bancàries que s'oferixen, intenta detectar possibles crisis bancàries. Per a això, calcula les taxes de creixement d'aquestes variables. Quina relació han tingut les crisis de borsa i les bancàries? Realitza un esquema dels possibles mecanismes de transmissió entre el sector borsari i la banca.
- 5) Amb els gràfics sobre l'evolució real del deute públic a Espanya, quina relació han tingut les crisis de borsa i les crisis de deute sobirà? Podries realitzar un esquema de la crisi de deute espanyol actual i la seua relació amb la crisi econòmica general a Espanya?

PRÀCTICA 4: Els anys d'aïllament, 1939-1959

Documental: *Los años del aislamiento* (pertany a la sèrie *El balance del siglo. Cien años de economía española*).

Disponible en diverses webs. Especialment:

http://ucinema.sim.ucm.es/video/ucm/demanda/unizaragoza/291967_bsiglo06.htm

Respon a les qüestions següents (màxim, dos fulls):

- 1) Per què la recuperació postbèl·lica a Espanya va ser més lenta que als països europeus?
- 2) Quines característiques de la política econòmica franquista són equiparables a les dels models feixistes d'Itàlia i Alemanya?
- 3) L'aïllament exterior de l'economia espanyola va significar un canvi radical en la política exterior; quins van ser els principals instruments de la política exterior?, com van afectar l'assignació de recursos?
- 4) En què va consistir la intervenció en el sector agrari? Quins van ser els seus efectes més destacats?
- 5) Què va passar en el sector elèctric?
- 6) Com es valora en el documental el paper de l'INI en el desenvolupament industrial?
- 7) Com va afectar la política econòmica del franquisme la innovació tecnològica?
- 8) Compte fet que l'economia espanyola estava relativament endarrerida en el context dels països més avançats tecnològicament i que aconseguiren recuperar-se ràpidament després de la Segona Guerra Mundial, quins elements trobes a faltar en el documental per a explicar la lenta recuperació?

PRÀCTICA 4 (II): El desenvolupisme dels 60 i 70

Documental: *El desarrollismo, 1959-1975* (pertany a la sèrie *El balance del siglo. Cien años de economía española*).

Disponible en diverses webs. Especialment:

http://ucinema.sim.ucm.es/video/ucm/demanda/unizaragoza/291967_bsiglo07.htm

Respon a les qüestions següents (màxim, dos fulls):

- 1) Quins van ser els trets més significatius del Pla d'Estabilització de 1959? Com i per mitjà de quins mecanismes va afavorir la producció industrial espanyola?
- 2) Quines característiques de la política econòmica del segon franquisme van ser més importants en el sector agrari? I quins, els efectes?
- 3) Com era el mercat de treball a Espanya durant les dècades de 1960 i 1970? Quines van ser les principals transformacions? Quin paper hi van tenir les migracions?
- 4) En què van consistir els *planes de desarrollo*? Trets, protagonistes i efectes principals.
- 5) Descriviu l'evolució de la convergència real amb Europa en aquestes dècades.
- 6) Quina fou l'evolució i el paper de l'INI des de l'inici de la dècada de 1960? L'INI té alguna relació amb els grans grups del sector terciari de l'economia espanyola actual?
- 7) Descriviu els principals obstacles d'Espanya per a pertànyer al recent mercat comú europeu.
- 8) Per què Espanya ha tingut (i té) un estat del benestar més reduït que els seus socis comunitaris europeus? Té això cap relació amb l'endarreriment tecnològic de l'Espanya del franquisme?

PRÀCTICA 5

L'ESTAT DEL BENESTAR A ESPANYA

1. Concepte i història

Es coneix com a *estat del benestar* (*welfare state*) el conjunt de polítiques i institucions públiques destinades a garantir la cobertura dels que, a cada moment, han estat considerats riscos vitals involuntaris —malaltia, atur, vellesa— o drets de ciutadania, com ara el cas de l'educació bàsica. Sanitat, educació, pensions de jubilació o d'invalidesa en serien puntals bàsics, però com que el concepte *dret de ciutadania* ha variat amb el temps, el contingut i l'articulació de les polítiques socials s'ha ampliat i, en el cas d'Europa, ha arribat al rang de «model social» que integra una economia de mercat amb una intervenció pública dirigida a l'estabilització econòmica i a la cohesió social i un sistema polític democràtic. Per això, no és oportú situar els seus orígens en velles polítiques socials que es donaven en contextos diferents, siguen les de Bismarck en el XIX o la beneficència de l'Església. No es tracta només de polítiques benintencionades o interessades a frenar esclats de malestar; no, l'estat del benestar va respondre a la modernització política, social i econòmica que va tenir lloc després de la II Guerra Mundial i és inseparable de la democràcia parlamentària. I ho és perquè es tracta d'un gran pacte social establert en una societat moderna, industrial, massiva, urbana i democràtica que demana als poders públics la protecció d'uns drets socials que el mercat en principi no atén. Un pacte que dóna estabilitat al sistema a través de solidaritats bàsiques (empleats i desocupats, joves i vells, sans i malalts, rics i pobres...) articulades mitjançant una fiscalitat redistributiva, la qual cosa exigeix la democràcia per tal de situar-ne les prioritats i l'abast a cada moment.

L'inici del *welfare state* es produeix després de la II Guerra Mundial en coincidir tres factors: la crisi de 1929 i la recessió posterior que va afectar la societat de manera interclassista i que a Europa es perllongava en la reconstrucció postbèl·lica; la puixança del keynesianisme, que justificava i demanava la intervenció pública com a factor estabilitzador de l'economia a partir de les polítiques anticíclics, i en tercer lloc l'extensió del concepte de *ciutadania*, els drets de la qual havia de garantir l'estat. No sempre s'ha reparat en el fecund quinquenni 1945-49, en el qual es van crear tantes institucions amb voluntat de cooperació (encara que la seua evolució haja fet oblidar de

vegades els seus principis fundacionals): l'ONU, que, malgrat el selectiu dret de veto, es plantejava des del diàleg multilateral; el Pla Marshall, com a expressió del lideratge constructiu dels EUA; el GATT, per a impedir les temptacions proteccionistes; l'OIT, que va assumir el Pla Beveridge com a garantia dels drets dels treballadors; l'FMI i el BIRD, amb voluntat de suport a la reconstrucció, i tants altres fins que culminen en la Declaració dels Drets de l'Home i la Dona.

2. L'estat del benestar a Espanya

L'espanyol és un cas de construcció tardana d'un sistema de protecció social homologable al seu context europeu. Des del plantejament anterior, és lògic que així haja estat, ja que fins a 1977 no hi va haver eleccions lliures ni, per tant, democràcia. No significa que no hi haguera alguna previsió social, però entesa com a beneficència i amb un perfil asseguratiu-contributiu, ja que hi havia assegurances individuals amb suport de l'Estat. Però no és fins a mitjan anys 60 que l'Estat assumeix la funció assistencial amb la Llei de Bases de la Seguretat Social, encara que de forma dispersa (múltiples règims de cotització i prestacions) i insuficient (la cobertura no arribava a percentatges significatius de la població). Per això, encara cal esperar a 1977, quan els Pactes de la Moncloa van establir les bases del sistema actual de protecció social. Des d'aquell moment, ha evolucionat en el sentit d'ampliar funcions i universalitzar la cobertura en matèries centrals com sanitat, educació o pensions de jubilació, contributives i no contributives. La *despesa social* és un terme equívoc, ja que hi ha una despesa en matèries pròpies del concepte social que és de caràcter privat (assegurances mèdiques, plans de pensions, educació i altres), i fins i tot despeses fiscals que cerquen fins socials. L'estat del benestar es concreta en l'àmbit d'intervenció directa de l'Estat i cap altra cosa sintetitza millor el nivell d'aquesta intervenció com la despesa pública. Un apunt sobre la seua evolució el podem veure en el quadre següent, els epígrafs del qual s'agrupen en sengles conceptes: la protecció social que inclou les funcions clàssiques (jubilacions, atur, família, habitatge social, invalidesa i, avui, dependència) i el que es coneix com a béns preferents de provisió pública (sanitat i educació).

EVOLUCIÓ DE LA DESPESA PÚBLICA I DESPESA SOCIAL (%)

	1960	1970	1985	1994	2008
Despesa pública (% del PIB)	18,8	22,1	42,7	48,2	41,1
Despesa social (% del PIB)	7,4	13	24,7	28,5	24,6
Béns preferents	4,5	5,6	10,4	11,9	10,7
Prestacions socials	2,9	7,4	14,3	16,6	13,9

Les xifres mostren clar i net que l'origen de l'estat del benestar cal cercar-lo en la democràcia ja que, malgrat la reforma esmentada de la Seguretat Social, en els 70 la despesa social no superava el 13% del PIB. És amb els Pactes de la Moncloa que, a canvi d'assumir els costos socials d'un ajustament productiu, es fixen objectius de cohesió social no només pel que fa a prestacions socials (ampliació de la cobertura d'atur, jubilacions i prejubilacions derivades de l'ajustament laboral), sinó a béns preferents (educació obligatòria fins als 15 anys, prompte la universalització de l'atenció sanitària...). Els sindicats van ser actors determinants en l'orientació del sistema de protecció espanyol, la qual cosa l'identifica com un model que descansa en dos factors d'estabilitat: l'ocupació fixa i la família, que supleix en gran manera les mancances assistencials del sistema. Aquest model, d'una banda, en privilegiar els treballadors cotitzadors deixava exclosos sectors marginals, i d'altra banda, feia créixer excessivament la despesa de la Seguretat Social. Des de final dels 80 s'ha corregit això en universalitzar la sanitat i la cobertura de les assegurances socials i crear les pensions no contributives. Per assegurar la viabilitat del sistema, el Pacte de Toledo hi va introduir reformes en el sentit de fixar proporcionalitat entre cotitzacions i prestacions. Per descomptat, es va ampliar extraordinàriament el nivell d'estudiants en l'ensenyament públic, van créixer les prestacions per invalidesa i els serveis socials de base municipal fins a consolidar un sistema que va arribar al seu màxim en 1994 i va mostrar, durant la breu però intensa crisi d'aquells anys, la seua capacitat per a reduir el risc de fractura social en una situació tan difícil.

En tot cas, les taules mostren clarament que la despesa social va créixer en els 80 i la primera meitat dels 90. A partir d'ací es va estabilitzar pel que fa al percentatge. En una etapa de creixement del PIB i, per tant, de més disponibilitat econòmica i menys

despeses en alguns conceptes (el subsidi d'atur és el cas més clar), això va permetre que el sistema de protecció social no tinguera tensions rellevants i fins i tot s'ampliara amb la Llei de Dependència, que inclou en el sistema altres tipus de risc involuntari de particular importància, el de dependre d'ajudes externes per vellesa, minusvalidesa o altres factors de dependència. Amb això, l'estat del benestar espanyol té en aquest moment una base, l'educació pública, gratuïta i obligatòria, que possibilita una major igualtat d'oportunitats; i quatre puntals (sanitat, jubilacions, dependència i subsidi d'atur), que protegeixen quasi la totalitat de la població dels riscos involuntaris de la malaltia, de la vellesa, de l'atur i d'algunes incapacitats. No són els únics aspectes que caldria incloure en el concepte de despesa social, ja que hi ha altres tipus d'ajudes i polítiques —l'habitatge social, per exemple—, però sí els bàsics en el nostre sistema de protecció.

La distribució de funcions en la nova estructura organitzativa de l'estat autonòmic va atribuir la responsabilitat de la major part a les comunitats autònomes (sanitat, educació, dependència i altres) i als ajuntaments (serveis socials), i va deixar per a l'Administració central la gestió de la Seguretat Social i, en concret, de les pensions de jubilació. Són, doncs, les comunitats autònomes les que tenen competències en la provisió de serveis educatius, sanitaris i socials, mentre que l'Estat s'ocupa de les pensions de jubilació. Això planteja un problema afegit als que ja té la sostenibilitat de l'estat del benestar, i és que les diferències de finançament entre comunitats autònomes generen unes desigualtats entre els territoris que suposen discriminacions d'una certa importància entre ciutadans. La causa es troba en el sistema de finançament, però també en altres causes com la discrecionalitat en funció de l'orientació política, de les preferències ciutadanes i, de vegades, de la mateixa estructura demogràfica, social i econòmica. Se'n podria veure un exemple en el pes de les pensions contributives en una àrea de població envellida com ho són tants pobles d'interior, on les jubilacions suposen una realitat econòmicament determinant.

3. La sostenibilitat del sistema

El balanç d'aquest augment de l'intervencionisme estatal és positiu. No només ha permès una equitat major en la distribució de la renda en transferir recursos a sectors necessitats i, amb això, ha disminuït els nivells de desigualtat, sinó que ha ajudat a consolidar el creixement econòmic complementant la demanda via «salari social», d'una

banda, i les condicions d'oferta en contribuir a un millor capital humà via educació, sanitat, R+D, etc. Tant ha estat així, que han restat obsoletes les crítiques inicials al sistema que, en principi, provenien —paradoxes de la història— de l'esquerra, per considerar el *welfare state* un reforçament del capitalisme. Per contra, s'han incrementat les crítiques des de posicions liberals, que consideren que la despesa pública furta cabals a la iniciativa privada, encareix els costos laborals, provoca una pressió fiscal excessiva, burocratitza el sistema i hi afegeix ineficiència, genera situacions corporativistes i origina una certa desresponsabilització social pel fet que la gratuïtat de les prestacions públiques acaben per no fer-ne visible el cost real.

No són vanes les crítiques, però tampoc noves. La reforma de l'estat del benestar sempre ha estat en debat. Allò que és nou en aquesta època és que conflueixen fenòmens que qüestionen la sostenibilitat del sistema més enllà de la voluntat política dels pobles, amb una aguda crisi econòmica i un escenari global on les polítiques keynesianes perden eficàcia i competitivitat. Per començar, el creixement de les despeses associades a l'envelliment: si en l'Espanya de la Transició els majors de 65 anys eren el 10% de la població, avui superen el 16%. Això significa més despesa en jubilacions, en pensions no contributives, en sanitat, en farmàcia, en residències de tercera edat, etc. En aquest sentit, cal subratllar que el capítol que més augmenta en tot el temps és el destinat al pagament de les pensions. Aquest increment es relaciona, d'un costat, amb la millora de les prestacions, i d'un altre i en una proporció molt més gran, amb l'augment dels perceptors, alimentat per les prejubilacions que eren habituals pels reajustaments laborals en indústria i banca, però sobretot amb l'al·ludit envelliment de la població espanyola. La crisi, per la seua banda, augmenta algunes despeses socials (el subsidi d'atur), al mateix temps que redueix els ingressos fiscals i estreny els marges de la despesa social. El recurs al dèficit es veu dificultat per l'escassetat de crèdit i la precaució dels inversors a seguir prestant per a finançar aquestes despeses quan el nivell de deute sobrepassa determinats límits i anticipen la possible insolvència i els impagaments. La reticència dels mercats a comprar deute de països el dèficit dels quals els sembla preocupant en relació amb la seua capacitat de creixement —i Espanya es troba entre aquests— dificulta el finançament de tot el sector públic. Un problema afegit és el context de globalització, que reclama augments de competitivitat difícils de compatibilitzar amb una pressió fiscal alta i amb polítiques keynesianes a escala nacional.

Així doncs, la crisi ha posat límits a l'expansió del sistema de protecció i ha

qüestionat les seues dimensions quan ja la demografia i la globalització alimentaven crítiques i recordaven les fallades de l'Estat. És cert que l'Estat, de vegades, resulta ineficient en la seua acció, que afavoreix alguns monopolis, que genera interessos corporatius i que desresponsabilitza moltes persones respecte del cost real dels seus serveis. En aquesta situació, és lògic que es plantege el volum de la despesa social i la seua distribució i provisió eficients.

Comencem per veure com és el repartiment de la despesa de les administracions públiques segons funcions.

DISTRIBUCIÓ FUNCIONAL DE LA DESPESA PÚBLICA EN 2008

Funcions de la despesa	% DP	% PIB
Serveis generals	14,3	6,0
Defensa i seguretat	7,4	3,1
Transport i comunicacions	5,0	2,1
Assumptes econòmics	6,8	2,8
Habitatge, medi ambient, serveis comunitaris	4,8	2,0
Salut	13,4	5,6
Educació	11,2	4,7
Protecció social (pensions, atur, família, etc.)	33,5	14,0
Cultura, religió, d'altres	3,6	1,5

Certament, a Espanya, i encara més en altres societats europees, resulta difícil pensar que pugua estalviar-se de forma significativa sense reduir les despeses socials. Però si això és així, caldrà fer-se dues preguntes. Una respecte a la provisió dels seus serveis: universal i pública o privada? L'altra sobre la seua amplitud i dimensions: cal reduir-lo o ampliar-lo?

La primera pregunta té una resposta rotunda. Els riscos bàsics han de ser coberts des del sector públic i amb caràcter universal. I això per una obvietat. Per molt que es focalitzen les crítiques en les fallades de l'Estat (ineficiència), els del mercat continuen sent encara majors. La selecció adversa faria que el sector privat deixara sense cobertura sanitària o amb primes prohibitives els ciutadans més vells o menys sans, no s'ocuparia de la salut pública i difícilment donarien serveis amb tecnologia punta i alts costos, expulsarien del mercat crònics i discapacitats permanents, obligarien a una assistència per a pobres a càrrec de l'Estat. Tampoc en l'àmbit educatiu el mercat garantiria la igualtat d'oportunitats i, per descomptat, resulta difícil suposar que el sector privat concediria crèdit (beques) a estudiants en nombre i quantia significatius. Hi ha

problemes anàlegs en els àmbits de la dependència i la vellesa, en assistència i en jubilacions. Les assegurances privades accentuarien les desigualtats, expulsarien del mercat els més vulnerables i provocarien externalitats indesitjables en tota la societat.

La segona pregunta té una resposta més matisada però no menys rotunda. Sí, cal pensar en la necessària ampliació, per exemple, en l'espai de la inclusió social. Un inevitable futur amb nous riscos d'exclusió i pobresa, d'immigració creixent i desigualtats ho requerirà. Dit això, cal afanyar-se a assenyalar que per aconseguir-ho és imprescindible que hi haja un marge per a aquesta ampliació. I això significa modificar la imatge que ha anat forjant-se d'un estat responsable en última instància de tantes i tantes coses. La responsabilitat davant una situació desgraciada no pot ser atribuïda sense més a l'estat; si haguera de cobrir riscos voluntaris (n'hi ha exemples en tots els àmbits, però esmentarem el del Fórum Filatélico o el de moltes hipoteques), s'assumirien tants riscos que alterarien el nostre sistema de preus i incentius. No pot carregar-se el sector públic de tal responsabilitat. Com potser tampoc d'altres menys evidents, però no menys susceptibles de ser debatudes, tant respecte de la despesa com de l'ingrés, des d'algunes formes de copagament condicionades o de fixació de taxes en àmbits no bàsics (ensenyament universitari, per exemple) fins al sistema tributari (frau fiscal, progressivitat i tipus únic, repartiment de la càrrega tributària, etc.). La qüestió per al futur immediat consisteix en quina part de l'estat del benestar admet reformes que reduïsquen els seus costos i deixen marge per a altres possibles actuacions de l'Estat en el camp de la inclusió social, atenent alhora les exigències d'una economia obligada a guanyar en productivitat i competitivitat. Respecte a això, cal recordar que la cohesió social també ha estat durant temps un valor afegit per al desenvolupament econòmic.

EXERCICI PRÀCTICA 5

Reunits en grup i amb el complement dels textos adjunts, on es contraposen les teories de les fallades del mercat i les fallades de l'Estat, debatiu sobre la sostenibilitat de l'estat del benestar i redacteu en un màxim de tres fulls les conclusions del debat en grup.

TEXT 1

Les fallades del mercat. L'estat del benestar

Les fallades del mercat

Les principals fallades del mercat són:

- Inestabilitat dels cicles econòmics
- Existència de béns públics
- Les externalitats
- La competència imperfecta
- La distribució desigual de la renda

Inestabilitat dels cicles econòmics

L'economia està subjecta a cicles o ratxes. Allò més habitual és que a una ratxa bona segueixca una ratxa dolenta. Això és el que ocorre en les economies de mercat.

A les èpoques d'expansió, on l'activitat econòmica i l'ocupació creixen, en succeeixen d'altres de recessió¹ i depressió. Després d'aquesta fase de recessió en seguirà una altra d'expansió, i així successivament.

En definitiva, l'economia adopta un comportament cíclic amb fases alternes d'expansió i recessió. Els cicles econòmics són fluctuacions de l'activitat econòmica en fases alternes d'expansió i recessió.

La inestabilitat cíclica és la més important de les fallades del mercat, perquè afecta directament el nombre i les característiques dels llocs de treball d'un país. El descens de l'activitat econòmica en les fases de recessió afecta el treball perquè, quan la cosa «va malament», les empreses han de reduir els seus costos a causa de la disminució de les vendes, i per aquest motiu comencen a acomiadar gent.

Els indicadors econòmics com el PIB assenyalen la fi d'una època d'expansió i el començament d'una recessió. En èpoques de recessió, l'estat ha de decidir:

- No intervenir, confiant que el mercat isca tot sol de la crisi i l'activitat econòmica torne a expandir-se. En aquest cas estem davant els neoliberals (hereus d'Adam Smith).
- Intervenir: consumint o produint béns i serveis, l'estat estimula artificialment l'activitat econòmica. Aquests són denominats *neokeynesianes* (seguidors de J. M. Keynes, que va defensar la intervenció de l'estat en l'economia d'un país).

¹ Recessió: creixement negatiu del PIB durant dos trimestres consecutius.

Existències de béns públics

Encara que el mercat hauria de proveir tots els béns i serveis que la societat demana, no sempre és així. Hi ha situacions en les quals el mercat no és capaç de donar resposta a determinades demandes, com les de tipus social. Aquests tipus de béns es denominen **béns no rendibles**, perquè no són rendibles per a un inversor particular, però sí que ho són per a un país. En aquestes situacions, és l'estat qui subministra aquests béns. A més, l'estat proporciona altres béns i serveis que, atesa la seua importància, han de ser gestionats directament per l'Administració pública, com poden ser l'exèrcit o la justícia.

Externalitats

Les externalitats són conseqüències derivades de l'activitat econòmica que afecten persones que no són les que realitzen l'activitat en qüestió, i no tenen reflex en els preus dels béns i serveis produïts.²

Les externalitats poden ser negatives o positives:

- Les externalitats negatives són degudes sobretot a la contaminació. Les empreses aboquen els seus residus als rius, contaminen la atmosfera... En aquest cas, l'estat podria obligar les empreses a pagar un impost sobre la contaminació. Una altra solució que no requereix impostos és la utilització de permisos o llicències per a contaminar. La diferència entre l'una i l'altra és que, en la primera, l'empresa paga per la quantitat que contamina (com més contamina, més paga); la segona és que les autoritats trien el nivell màxim de contaminació total permesa sense que les empreses puguen sobrepassar aquests límits.
- Les externalitats positives apareixen quan, fruit d'una activitat empresarial, terceres persones que no tenen a veure amb l'empresa se'n beneficien.

Davant l'establiment d'impostos o sancions, les empreses tenen dues opcions: afegir el cost dels impostos als costos de producció (costos interns) sense pujar el preu dels seus productes, cas en el qual l'empresa reduiria els seus beneficis,³ o traslladar l'impost al preu de venda dels productes (a les empreses els costa més fabricar, ja que paguen un impost, i aquest increment dels costos fa que puguen el preu de venda perquè els seus beneficis no baixen).

La competència imperfecta

La competència imperfecta condueix a pràctiques abusives per part de les empreses en la fixació de preus o en quantitats de producte que s'ofereixen al mercat. A Espanya hi ha unes institucions que vetlen pel bon funcionament del mercat per a evitar pràctiques abusives:

- Servei de Defensa de la Competència
- Tribunal de Defensa de la Competència

L'estat del benestar

És un concepte que engloba una sèrie de serveis públics que han de ser oferts gratuïtament a tots els ciutadans, com ara sanitat, educació, prestacions per atur, pensions, ajudes per als més necessitats... El concepte *estat de benestar* sorgeix després

² Les empreses no reflecteixen en la seua estructura de costos els efectes de la contaminació.

³ Cal recordar que beneficis = ingressos – despeses; si les meues despeses augmenten, els meus beneficis disminueixen.

de la II Guerra Mundial, quan els països prenen consciència de la necessitat de garantir als ciutadans una sèrie de condicions que els permeten tenir una vida digna.

Beneficiaris de l'estat de benestar

- Prestacions universals, com educació i sanitat, dirigides a tota la població gratuïtament.
- Prestacions contributives: en gaudeixen els qui han cotitzat quotes a la Seguretat Social durant un període mínim de temps. Ací s'engloben les pensions, prestacions per atur...
- Prestacions compensatòries: els seus beneficiaris són col·lectius de recursos escassos, grups poc afavorits. Exemples d'aquestes despeses són les ajudes a famílies necessitades, salaris socials...

L'estat del benestar es finança amb les contribucions a la Seguretat Social d'empresaris i treballadors i els impostos del sistema tributari. Molts economistes plantegen dubtes sobre el finançament futur, atès el creixement de l'esperança de vida i la baixa taxa de natalitat, la qual cosa minva el creixement econòmic d'un país, ja que una part molt important de la despesa pública es destina a aquestes despeses socials, que no deixen de pujar any rere any.

Una de les claus per a garantir l'estat del benestar és el creixement econòmic i la creació d'ocupació. La raó d'això és que l'augment de l'ocupació enforteix l'estat del benestar i l'atur l'afebleix; amb cada nova ocupació, l'estat ingressa diners en forma d'impostos i cotitzacions a la Seguretat Social. Amb cada aturat es produeixen dos efectes: no cotitza i, a més, es converteix en un demandant de subsidis d'atur i, per tant, l'estat no solament deixa de rebre, sinó que ha de pagar.

TEXT 2

Les fallades del sector públic

Els teòrics de l'elecció pública (*public choice theory*) han volgut fer ressaltar que no només el mercat té fallades, sinó que el sector públic —com va assenyalar ja J. Buchanan en 1979— també en té i, per tant, és necessari comprovar si les actuacions de la intervenció pública generen uns beneficis superiors als costos que comporta, ja que, en aquest cas, la intervenció no seria desitjable. Enfront del terme *fallades del mercat*, C. Wolf, C. Wattin i altres autors parlen de fallades del sector públic, que podríem agrupar en les categories següents:

a) Imperfeccions derivades del mercat polític. Res no fa suposar que si els individus operen en el sector privat guiats per una finalitat egoista, tractant de maximitzar el seu nivell de benestar, quan operen en el sector públic oblidaran aquests comportaments per a actuar de forma altruista i desinteressada, a la recerca del bé comú. Enfront dels polítics es troben, pel costat de la demanda, els electors, que també pretenen servir-se del sistema polític per als seus objectius i, com que els recursos són escassos, no tots aconseguen la seua meta i es produeixen situacions de discriminació entre individus o grups organitzats.

En conseqüència, perquè el mercat polític reflectisca adequadament les preferències de l'electorat, els electors haurien d'estar perfectament informats i tenir

seguretat que obtindran allò realment promès per la part oferent, és a dir, pels polítics.

b) Ineficiències en la producció de béns públics i social, almenys per dues raons. En primer lloc, perquè és molt difícil definir el tipus i la quantitat que cal proveir d'aquest tipus de prestacions; i, en segon lloc, perquè en molts casos es demostra que el sector públic ofereix aquests béns i serveis a un cost real molt elevat i amb clares ineficiències.

c) Dificultats en el control dels monopolis naturals ja que, en la pràctica, és molt difícil conèixer quin és el cost marginal dels serveis que presten per a poder determinar adequadament uns preus polítics o unes subvencions. Quan es tracta d'empreses públiques, els interessos dels buròcrates solen prevaler a l'hora de determinar-ne els preus, de manera que l'Administració, en lloc de defensar els interessos dels usuaris, acaba convertint-se en advocada de les propostes de les seues pròpies empreses.

d) Existència d'internalitats, enfront de les externalitats generades en el sector privat. Aquestes últimes signifiquen costos i/o beneficis indirectes que no es tenien en compte per part de certs agents econòmics en la presa de decisions privades; les internalitats, per contra, suposen que costos i/o beneficis privats són assumits en la presa de decisions públiques.

e) Existència d'externalitats assumides pels poders públics com a conseqüència de les activitats de grups de pressió organitzats, que tracten d'aconseguir, de vegades amb èxit, que els òrgans executius o legislatius donen suport a resolucions que els beneficien i de les quals no es coneixen els efectes externs que poden tenir per a la resta de la societat o altres grups socials.

f) Ignorància dels costos reals amb què s'opera, per la inexistència de competència i de risc de fallida. Per aquest motiu, és lògic pensar que, a llarg termini, pot produir-se un procés d'augment dels costos amb què operen els diversos departaments de les administracions públiques.